

увагу на розвитку вмінь, які можуть допомогти їм в це важкий час, таких як взаємодопомога та витривалість.

Список використаних джерел та літератури

- 1.Єврееенко Ю. П. Методика розвитку особистості // Вісник Укр. держ. ун-ту водного госп. – ва та природокористування. Педагогіка. – Рівне, 2003. – Вип. 5 (24), ч. 2:
2. Сучасні технології навчання: проблеми та перспективи. – С. 159 – 166.
3. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Гарук Ірина,
директор Подільського ліцею,
Староушицької селищної ради
Кам'янець-Подільського району
Хмельницької області

Створення безпечного простору для учасників освітнього процесу як головний пріоритет в умовах війни

Створити безпечне освітнє середовище – першочергове завдання закладу освіти, його виконання реалізує право дітей на безпечні та нешкідливі умови навчання під час війни. Автор статті ділиться досвідом створення безпечного простору для учасників освітнього процесу у малокомплектному закладі освіти.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, здоров'язберезувальні компетентності, формування культури безпечної та здорової поведінки, безпечна і дружня до дитини школа.

У 2015 році ООН розробила Декларацію про безпеку шкіл, **Україна стала сотою країною, що підтримала положення цього документа, а** станом на 2022 рік її підписало 109 кран, однак серед них і досі немає Росії. Більш того, ця країна-агресор розглядає заклади освіти як об'єкти для обстрілів. На жаль, навіть у нашій, відносно спокійній області, значна частина шкіл пошкоджена через війну. Громади і

колективи шкіл роблять усе можливе, щоб відновити приміщення, зробити їх ще кращими та комфортнішими, а головне – безпечними.

Питання безпеки освітнього процесу є ключовим для суспільства. Проблеми, що стосуються створення безпечного освітнього середовища, є предметом розгляду як міжнародних організацій, так і значної кількості вітчизняних науковців, психологів, освітян, представників влади. Відповідно до пункту 1 частини першої Закону України «Про повну загальну середню освіту» безпечне освітнє середовище – це сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин (Закон України, 2017).

Формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання в закладах освіти, освітнього середовища, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки, – мета Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, схваленої Указом Президента України від 25 травня 2020 року за № 195/2020. Відповідно до цього документа реалізація Національної стратегії має здійснюватися за такими стратегічними цілями: здоров'язбережувальна складова освіти – зміст освіти та методики навчання формують в учнів компетентності, необхідні для здорового та безпечного життя; комплексність розвитку фізичної культури та посилення рухової активності; розбудова системи здорового харчування, формування культури харчування та правильних харчових звичок; удосконалення медичного обслуговування учнів та працівників закладів освіти; ефективне психологічне забезпечення освітнього процесу; підготовка працівників закладу освіти та їх здоров'я; безпечність, доступність та інклюзивність освітнього середовища; міжсекторальна взаємодія та залучення соціальних інституцій. На основі цих стратегічних цілей та завдань Кабінетом Міністрів України затверджується щороку

план заходів щодо реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища.

Представництвом Дитячого фонду ООН в Україні розроблено проєкт «Безпечна і дружня до дитини школа», який покликаний допомогти учням у набутті навичок, необхідних у сучасному мінливому світі, щоб поліпшити їхнє здоров'я і благополуччя, створити безпечне середовище, підвищити мотивацію вчителів і суспільства до підтримки освіти. Безпечна і дружня до дитини школа — це місце, у якому діти і дорослі почуваються безпечно і комфортно, яке дарує дітям особливе відчуття єдності, дає точку опори і можливість проявити себе, вселяє надію і породжує впевненість у майбутньому. Автори проєкту зазначають, що безпечна і дружня до дитини школа – це заклад освіти, який забезпечений хорошими санітарними умовами: свіжою питною водою, чистими і теплими туалетами, доступним і корисним харчуванням; надає рівні можливості для всіх — сприймає всіх дітей однаково, незалежно від їхньої статі, соціального статусу, культурного походження, віросповідання або стану здоров'я; захищає і піклується — враховує інтереси учнів, оберігає їх від ризикованої поведінки, захищає від надзвичайних ситуацій природного, техногенного або соціального походження тощо. Іншими словами, безпечна і дружня до дитини школа — це навчальний заклад, який забезпечує захист від насильства, образ, зловживань та експлуатації учнів, персоналу школи, зокрема вчителів. Під безпекою розуміють захист від багатьох конкретних загроз, як-от: дитячої праці, торгівлі людьми, тортур, тілесних покарань, знущань, сексуальних домагань, зловживань та експлуатації, вербування до збройних сил, збройного нападу та стихійних лих.

Безсумнівно, що особливої актуальності питання створення безпечного освітнього простору набуває, коли країна зазнає військової агресії, окупації. Кабінетом Міністрів України цьогоріч схвалено Концепцію безпеки закладів освіти, метою якої визначено створення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти, організація безпечного освітнього середовища, зокрема в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. Реалізація Концепції надає можливість для закладів освіти організувати навчання в очному режимі, сприяє забезпеченню комфортного перебування в об'єктах фонду захисних споруд закладів освіти, а також підвищує ефективність превентивних заходів щодо запобігання правопорушень в освітньому середовищі. Створені безпечні умови сприяють емоційному добробуту всіх учасників освітнього процесу. Особлива увага надається заходам, спрямованим на запобігання проявам фізичного та психологічного

насильства, а також дотримання прав і норм інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Відповідно до Постанови КМУ «Про початок навчального року під час дії воєнного стану в Україні» від 28.07.2023 року сьогодні навчальний процес в Україні відбувається офлайн, онлайн або змішано. Форми навчання в закладах освіти визначають обласні військові адміністрації на місцях з урахуванням безпекової ситуації.

Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюватимуть у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. Облаштування укриттів та організація безпечного освітнього простору у школі – одна із найважливіших задач для директора. Державна служба якості освіти розробила рекомендації, які допомагають директору школи організувати безпечне освітнє середовище і в очному, і в дистанційному, і у змішаному форматі навчання, а також більш ефективно змінювати формати залежно від безпекової ситуації. Рекомендації стосуються питань облаштування навчальних кабінетів, організації безпечного та безперешкодного пересування по школі, розробки протоколів безпеки для учнів різного віку щодо правил поведінки під час повітряних тривог, евакуації, перебування у сховищі/укритті, інформаційної роботи з дітьми, проходження працівниками школи навчань з надання першої невідкладної допомоги, психологічних тренінгів, налагодження партнерства з батьками, антибулінгової політики, розробки адаптаційних заходів для учнів із числа ВПО, готовності закладу освіти змінювати спосіб організації освітнього процесу.

Діяльність педагогічного колективу щодо реалізації права на безпечні та нешкідливі умови навчання в умовах війни — це діяльність у режимі особливої відповідальності, працездатності, наполегливості, єдності, відкритості та підтримки. Саме педагоги, тримаючи освітній фронт, впливають на формування відповідальної поведінки учнів, надають інформацію щодо захисту життя і здоров'я дітей та докладають максимум зусиль для створення безпечного простору для учасників освітнього процесу.

Згадана вище Концепція визначає основні завдання, спрямовані на розв'язання проблем безпеки у закладах освіти, а саме: створення безпечної інфраструктури, ефективне попередження та протидія негативним безпековим явищам в освітньому середовищі, формування компетентностей безпеки учасників освітнього процесу.

Під час військових дій наш заклад освіти, як і тисячі інших, працює у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. Облаштування укриття та організація безпечного освітнього простору у закладі – одне з найважливіших завдань для нас. З початком нового навчального року ухвалено рішення щодо організації освітнього процесу в нашому ліцеї в очному форматі. Це рішення залежало від безпекової ситуації в регіоні, наявності, стану та місткості укриття та від результатів обстеження закладу спеціальними комісіями.

Питання створення безпечної інфраструктури ми забезпечили шляхом облаштування найпростішого укриття, переобладнавши підвальне приміщення ліцею, в якому раніше був тир. Ще влітку 2022 року зробили ремонт у цьому приміщенні, створили комфортні умови для перебування у ньому дітей і працівників ліцею. При облаштуванні укриття дотримувались рекомендацій МОН України щодо захисних споруд цивільного захисту. Протягом навчального року продовжували роботу щодо покращення безпечних умов перебування учасників освітнього процесу в закладі освіти, обладнавши всі підвальні приміщення для цього. Належну увагу педагогічний колектив приділяє здійсненню превентивних заходів щодо забезпечення пожежної та техногенної безпеки. Забезпечено в установленому порядку охорона закладу шляхом встановлення у закладі комплексу тривожної сигналізації з підключенням до пункту централізованого спостереження та реагування.

Ефективне попередження та протидію негативним безпековим явищам в освітньому середовищі ми забезпечуємо шляхом співпраці з офіцерами поліції нашої громади, посилення їх присутності у закладі, проведення заходів щодо недопущення вчинення правопорушень учасниками освітнього процесу та стосовно них.

Створення безпечного освітнього середовища – першочергове завдання всього колективу ліцею. Всі педагоги пройшли навчання з надання першої невідкладної допомоги дітям, взяли участь у тренінгу «Психологічна стійкість, стрес та резиліентність» за участі Єгора Іордека – психолога, тренера, коуча, автора і викладача курсів з психології. Класними керівниками постійно проводяться превентивні заходи щодо формування компетентностей безпеки в учасників освітнього процесу шляхом організації системного навчання учнів діям в умовах надзвичайних ситуацій: уроки з мінної безпеки, тренування щодо дій у разі ймовірних небезпечних ситуацій, дотримання правил поведінки під час повітряних тривог, евакуації, перебування в укритті. Напрацювали й алгоритм

роботи з батьками: дій в разі сигналу тривоги на шляху до школи чи дому, у складних ситуаціях, комунікації з дітьми, вмісту дитячого «тривожного» наплічника тощо.

Особливу увагу колектив закладу освіти приділяє антибулінговій політиці. Оскільки наш ліцей прийняв майже два десятки дітей молодшого шкільного віку із числа внутрішньо переміщених осіб, ми розробили адаптаційні заходи для таких учнів. Звичайно, це стресовий процес для дітей, адже потрібно звикнути до нової школи, зовсім іншого кола спілкування. Педагоги розуміють, що діти не мають життєвого досвіду і перебувають у стані стресу через війну, тому їм необхідна поряд стабільна доросла людина, яка зможе все пояснити та вести постійні діалоги з дитиною. Оскільки наш заклад є малокомплектним (на сьогодні у нас навчається 93 учні), у нас немає штатного психолога чи соціального педагога. Забезпечення психологічної безпеки в освітньому середовищі стає можливим в такому разі завдяки спільній цілеспрямованій діяльності педагогів, учнів та батьків. Вчителі сприяють забезпеченню та збереженню психологічної безпеки, створюють доброзичливу атмосферу у класах, задоволеність стосунками, навчання соціальних навичок взаємодії, підтримки учнів у період криз, приділяючи при цьому більше часу на індивідуальне спілкування, проведення заходів, що допомагають дитині ближче познайомитися з новими однокласниками, знайти нових друзів. Для дітей під гаслом «Цінуймо життя!» проводиться просвітницька робота щодо формування толерантності, різноманітні заходи для підтримки пізнавальних та творчих інтересів дітей з числа ВПО (окремі учні прийшли до школи, практично пропустивши рік навчання спершу через карантин, потім – у зв'язку із повномасштабним вторгненням російських військ у їх домівок). У межах ініціативи DECIDE Summer Clubs «Ми вдома – в Україні» на базі нашого ліцею було організовано у серпні минулого року літній клуб для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб. Протягом 10 днів для дітей проводились екскурсії, різноманітні заняття з громадянської освіти, конкурси та творчі заходи. Учасники клубу мали змогу познайомитись з історичними пам'ятками Кам'янця-Подільського, відвідати народний музей історії, козину ферму, пасіку, мистецьку резиденцію та скельно-печерний монастир, що розташовані на території нашої громади. Ці заходи сприяли психосоціальной підтримці та адаптації дітей, заохоченню до творчості, самореалізації, спілкування, взаємного навчання та пізнання.

Таким чином, безпечне освітнє середовище є станом освітнього середовища, для якого властиві безпечні умови навчання, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які

прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, екологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Пам'ятаймо, що життя людини – найвища цінність, а право на життя – основоположне право людини та запорука нашого майбутнього.

Список використаних джерел та літератури

1. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. Рекомендації ДСЯО України. – Режим доступу до ресурсу: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
2. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. — К. : Алатон, 2020. — 64 с.
3. Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації укриття. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-pid-chas-navchannya-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-ukrittya>
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» // Верховна рада України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2232/>
5. Концепція безпеки закладів освіти– Режим доступу до ресурсу: https://ips.ligazakon.net/document/view/KR230301?an=40&ed=2023_04_07
6. Москалик С.В. Створення безпечного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти: методична розробка. — Недогарки, 2022. — 49 с.
7. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі // Указ Президента України від 25 травня 2020 року за № 195/2020) – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020>
8. Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти // Розпорядження КМУ від 07.04.2023 р., № 301-р – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301>